

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/ВМ 05/4-02 бр.946/1-XV/III 4
1.6.2017. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на својој XI редовној седници, одржаној 1.6.2017. године – на основу чл. 231. став 1. алинеја 15. и 16. и члана 278. Статута Факултета, прихватило је Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ОДНОС ПРЕМА ХОЛОКАУСТУ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945-1991, докторанда Давора Стипића.

За ментора је одређена проф. др Радина Вучетић.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Данијел Синани

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/267	
(број захтева)	
1.06.2017.	
(датум)	

З А Х Т Е В

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Однос према Холокаусту у социјалистичкој Југославији 1945-1990

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ Историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Стипић (Милиц) Давор

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање:

Филозофски факултет,
Београд

Година дипломирања: 2013.

Назив мастер рада кандидата:

Сукоб са Информбироом у југословенској

кинематографији

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Филозофски факултет, Београд

Година одбране мастер рада: 2014

на седници одржаној 1.06.2017.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	В.Д.ДЕКАНА
	<u>Проф. др Данијел Синани</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Давора Стипића

Име и презиме ментора: Радина Вучетић

Звање: Ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Р. Вучетић, *Кока-кола социјализам. Американизација југословенске популарне културе шездесетих година XX века*, Београд: Службени гласник, 2012, 2015, 2016.
2. Р. Вучетић, *Монопол на истину. Партија, и цензура у СРБији шездесетих година XX века*, Београд: Цлио, 2016.
3. Mark James, Apor Peter, Vučetić Radina, Oseka Piotr, „'We Are with You, Vietnam': Transnational Solidarities in Socialist Hungary, Poland and Yugoslavia“, *Journal of Contemporary History*, July 2015, vol. 50, no. 3, 439-464.
4. R. Vučetić, „Violence against the Antiwar Demonstrations of 1965–1968 in Yugoslavia: Political Balancing between East and West, *European History Quarterly*, Volum 45, Number 2, April 2015, 255-274.
5. Р. Вучетић, „Речник с проблематичним речима: случај забране Московљевићевог Речника“, *Годишњак за друштвену историју*, 1 (2016), 65-82.
6. Р. Вучетић, „Америчка 'јавна дипломатија' у социјалистичкој Југославији 50-их и 60-их година XX века“, *Токови историје*,

7. Р. Вучетић, „Трубом кроз гвоздену завесу – продор цеза у социјалистичку Југославију“, *Музикологија*, 13/2012, стр. 53-77

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са СЦИ, ССЦИ, АХЦИ или СЦИе листе, као и Матх-Нет.Ру листе.

Б У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата СЦИ, ССЦИ, АХЦИ и СЦИе листе, као и ЕРИХ листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као М24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као М11, М12, М13, М14, М41 и М51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

В. Д. ДЕКАНА

Датум _____

М.П

проф. др Данијел Синани

Образложење предлога теме докторске дисертације

Однос према Холокаусту у Југославији 1945-1991

Предмет истраживања

Предмет предложене дисертације је процес формирања историјског памћења у Југославији од 1945. до 1991. године на Холокауст, односно нацистички геноцид над Јеврејима у Другом светском рату. У складу са дефиницијом Јана Асмана да је памћење „прошлост репрезентована у садашњости“¹, која се формира кроз низ репрезентација (уметничких, музејских итд.) као и друштвених ритуала² намера нам је да конструкцију сећања на рат и страдање посматрамо не само као одраз и последицу друштвене реалности и политичких процеса у Југославији након рата, већ и као конститутивни елемент истог тог друштва, који је формиран како кроз иницијативе власти тако и кроз корективне реакције обичних људи. Како бисмо југословенско друштво посматрали кроз призму културног и политичког памћења које је оно генерисало, прво ћемо анализирати на који начин је то памћење конструисано, а потом и каква је била његова друштвена улога у југословенском социјализму.

Временски оквир теме обухвата период од 1945. до 1991. године. Иако је рад једног од најважнијих креатора сећања на Холокауст, Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије, обновљен већ у октобру 1944.,³ што би могло да се сматра за важну референтну тачку, за почетну хронолошку границу рада ипак је узета 1945. година зато што је тада проглашена Демократска Федеративна Југославија, а 29. новембра и Федеративна Народна Република Југославија, а КПЈ се учврстила на власти. Осим тога ова година представљала годину формалног завршетка рата у Југославији и Европи и годину

¹ Asman, Jan, *Kolektivno sećanje i kulturni identitet*, u: Sladaček, Michal, Vasiljević Jelena, Petrović Trifunović Tamara, „Kolektivno sećanje i politike pamćenja“, Beograd, 2015., str. 65

² Питањем улоге ритуала у стварању историјских слика и учвршћивању традиције бавио се нарочити Ерик Хобсбом, који их је дефинисао као „радње ритуалне или симболичке природе...које теже да усаде одређене вредности и норме понашања кроз понављање, што аутоматски подразумева континуитет са прошлошћу“ (за више видети: Hobsbom Erik, *Uvod: Kako se tradicije izmišljaju*, u: Hobsbom, Erik, Rejndžer, Terens, „Izmišljanje tradicije“, Beograd, 2011, str. 5-25)

³ Ivanković, Mladenka, *Jevreji u Jugoslaviji 1945-1952, Kraj ili novi početak*, Београд, 2009., стр. 67.

ослобођења логора попут Аушвица, Дахауа, Берген-Белзена, Бухенвалда, после чега свет постаје упознат за ужасима нацистичких фабрика смрти. Крајњу хронолошку границу представља 1991. година, као година почетка распада Југославије и нестанка друштвено политичке реалности у којој желимо да посматрамо дату проблематику.

Националсоцијалистичке расне теорије и њихова антисемитска политика доживеле су своју најекстремнији облик у току Другог светског рата (1939-1945) када је, као резултат систематског процеса уништења животе изгубило око 6 000 000 Јевреја из различитих делова Европе. Страдање није заобишло ни Јеврејску заједницу која је живела на територији Краљевине Југославије. Почевши од априла 1941. године па до краја рата страдало је око 67 000 Јевреја из Југославије односно скоро 82% предратне јеврејске популације, као и још око 4 000 јеврејских избеглица из Средње Европе⁴. Холокауст је, временом, стекао статус јединственог и неупоредивог догађаја у људској историји, и до краја 20. и почетка 21. века сећање на уништење јеврејског народа постало је једна од основа новог европског колективног идентитета⁵, али процес који је довео до оваквог исхода трајао је неколико деценија и наш циљ је да тај процес испитамо на југословенском случају. Јединственост Холокауста као историјског догађаја тумачена је на различите начине. Омер Бартов је наглашавао јединствену природу Холокауста објашњавајући га као милитаризован геноцид који је на најрадикалнији начин представљао манифестацију феномена индустријског убијања⁶, док је Јехуда Бауер разрадио шири концепт који су преиспитивали идеолошку матрицу и праксу њеног спровођења⁷. Трагичне размере Холокауста указале су на потребу да се казне починиоци али и да се, како у науци тако и у колективном памћењу, уобличи сећање на страдање и борбу, што представља и главни предмет истраживања овог доктората.

Морис Албваш је сећање дефинисао као искључиво друштвени феномен који настаје у задатим социјалним оквирима као резултат друштвене комуникације и

⁴ Кољанин, Милан, *Холокауст у Југославији и Србији*, у: Група аутора, „Последње одредиште Аушвиц”-каталог изложбе, стр. 29-30;

⁵ Pintar Manojlović Olga, *Arheologija sećanja. Spomenici i identiteti u Srbiji 1918-1989*. Beograd, 2014., стр.19

⁶ Bartov Omer, *Murder in our Midst, The Holocaust Industrial Killing and Representation*, New York, Oxford, 1996., стр. 5

⁷ Према Бауеру постоје три основна разлога због којих је Холокауст догађај без преседана у људској историји: 1. доминација апстрактне идеолошке мотивације за убиство над прагматичним разлозима, 2. глобалност у географском смислу, 3. тоталност подухвата (требало је не само уништити све Јевреје, већ и затрти све трагове њиховог постојања), (према: Ћулибрк, Јован, *Историографија Холокауста у Југославији*, Београд, 2011, стр. 175.)

интеракције⁸, на шта се надовезао и Јан Асман закључујући да колектив одређује памћење својих чланова⁹. Управо такав утицај друштва као медијатора сећања који у складу са владајућом идеологијом „одозго“ намеће тумачење прошлости, резултирао је, након рата, различитим начинима конструисања сећања на Холокауст у свакој европској држави али и у Израелу и САД-у. Обликовање сећања јеврејских заједница широм света, а нарочито у новооснованом Израелу, обележила је својеврсна подвојеност која се огледала у паралелном постојању религијског и секуларног тумачења. Секуларни елементи били су оличени у деловању државе Израел и меморијала *Јад Вашем*, основаног 1953. године, док је религијско било везано за музеј *Дворана Холокауста* (Cellar of the Holocaust или Chamber of the Holocaust) основан 1948. године на брду Цион у близини Јерусалима¹⁰.

Са друге стране у Европи, креирање постмеморије зависило је од ситуације у којој се свака од земаља нашла у току рата, али и од нове политичко-друштвене реалности успостављење након завршетка сукоба, тако да је развој сећања био различит од државе до државе, док у ово време данашњи колективни обрасци европског сећања настали као резултат глобализације сећања, још увек нису били заступљени. У првим послератним годинама главни носиоци сећања на цивилно страдање биле су преживеле жртве: бивши логораши, интернирци, јеврејске заједнице, али кључан за одређивање званичних наратива био је однос између култа херојства и борбе, који је у ово време био доминантан, са једне и сећања на страдање и мучеништво са друге стране. Примера ради, у Француској су након рата била доминантна два погледа на недавну прошлост: голистичко (названо према де Голу) које је у центар историјског памћења стављало покрет отпора и његове хероје и друго иза кога је стајала Комунистичка партија и које се, равноправно са борцима, идентификовало и са заточеницима и логорашима настојећи да тако формира широку слику антифашистичке коалиције.¹¹

Почетком педесетих година на међународном плану се интензивира питање сећања на логоре и питање положаја бивших логораша у оквиру борачких организација. Управо због тога у ово време геноцид и Холокауст почињу да улазе у фокус културе сећања на

⁸ Halbwachs, Maurice, *On Collective memory*, Chicago, London, 1992., str. 52

⁹ Assman, Jan, *Kulturno pamćenje*, Zenica, 2005, str. 42.

¹⁰ Doron, Bar, *Holocaust Commemoration in Israel during the 1950's: The Holocaust Cellar on Mount Zion*, u: „Jewish Social Studies: History, Culture, Society”, n.s 12, no. 1, 2005, str. 16-17

¹¹ Lagru, Piter, *Podsećanje na zločine, Francuska*, u: Knige, Folkhard, Fraj, Norbert, „Podsećanje na zločine- Rasprava o genocidu i ubostvu naroda”, Novi Sad, Beograd, 2011.

шта указује оснивање првих логорских комитети, почевши од 1952. године¹². Овај процес додатно је добио на интензитету након јерусалимског суђења Ајхману 1961. године и Шестодневног рата 1967. Процес против Ајхмана дао је могућност преживелима да проговоре о свом искуству чиме је афирмисан лични ниво сећања на Холокауст или како га је у својој класификацији Алаида Асман назвала индивидуално сећање¹³, док је Шестодневни рат пробудио бојазан о „другом Холокаусту“ што је, пре свега, Јевреје из САД активирало да подсећањем на Хитлерове злочине стану у одбрану свог народа пред новом претњом, чиме су одбрана Израела и сећање на Холокауст постали тесно повезани¹⁴.

У СССР-у под утицајем владајуће идеологије, формиран је наратив који је жртве рата посматрао у политичко-идеолошким категоријама (пролетери, антифашисти, комунисти), а не националним или верским, што је делимично отежало издвајање посебности јеврејског страдања у колективном памћењу. Након Стаљинове смрти процес дестаљинизације уклонио лик вође као главну фигуру сећања на рат и на његово место долази свест о колективном страдању народа СССР-а у целини и њиховој заједничкој борби против освајача¹⁵, чиме сећање на Холокауст и у наредном периоду постаје подложно генерализујућем приступу.

Основа на којој је у Југославији грађена колективна свест о прошлости југословенских народа у великој мери се базирала на два историјска наратива: наративу о Народноослободилачкој борби (НОБ) и наративу о братству и јединству свих Југословена, који су, истовремено, представљали и окосницу новог колективног идентитета. Могуће је уочити два кључна чиниоца која су у време од 1945 до 1991. утицала на обликовање слике Холокауста и који су настојали да очувају успомену на жртве. На првом месту то је била сама јеврејска заједница, која је већ у првим послератним годинама себи, као морални императив, поставила задатак да обележи страдање својих чланова¹⁶ кроз подизање споменика, одржавање комеморација, издавање књига, подстицање уметничког

¹² Karge, Heike, *Sećanje u kamenu-okamenjeno sećanje?*, Beograd, 2014, str. 182.

¹³ Asman, Alaida, *Sećanje individualno i kolektivno*, u: Sladaček, Michal, Vasiljević Jelena, Petrović Trifunović Tamara, *Nav. delo*, str. 74)

¹⁴ McDonald, David B., *Identity Politics in the Age of Genocide*, London, New York, 2008 str. 19.

¹⁵ Cantarovich, Nati, *Soviet Reaction to the Eichmann Trial: A Preliminary Investigation, 1960-1965*, u: Silberklang, David (ed.), *Yad Vashem Studies* 35 (2), Jerusalem, 2007 str. 105-106.

¹⁶ JIM, Cirkulari Saveza jevrejskih veroispovednih opština, br. 29/48, 9. januar 1948. str 1; JIM, Zapisnik šeste posleratne konferencije jevrejskih opština FNRJ, 7.-8. septembar 1952., стр. 8.-9.

стваралаштва са темама борбе и страдања. Друштвена функција очувања сећања на Холокауст у јеврејској перспективи имала је за циљ да потврди јеврејски идентитет жртве и преживелих, кроз присуство јеврејских симбола и хебрејског језика у меморијализацији, али истовремено и да, како су организатори подизања пет споменика 1952. године истицали, „сећањем на јеврејске жртве остваре дух братства и јединства”.¹⁷ Као други важан фактор у креирању сећања издвајају се држава и партија које су преко различитих друштвених организација попут СУБНОР-а, ССРНЈ настојале да историјски памћење уобличи на идеолошким основама. Држава је настојала да кроз своје деловање формира једну потпуно секуларну слику страдања која је у складу са политиком братства и јединства тежила генерализацији појма и идентитета цивилне жртве, а логор као место страдања стављала у секундаран план¹⁸. За државу и партију сећање на историјске дане није био само „дуг прошлости” већ „револуционарна акција за непрекидно мењање људских односа”.¹⁹ Дакле конструкција колективног памћења била је начин за обликовање друштва и изградњу будућности.

У оквиру развоја колективног сећања на Холокауст у Југославији уочавају се три периода. Као први период могао би се оквирно означити време од краја рата до друге половине педесетих година. У ово доба, сећање на страдање било је углавном потенцирано од стране јеврејске заједнице, која је у периоду до 1952. подигла 14 споменика својим настрадалим члановима²⁰ а крајем августа и почетком септембра 1952. године, свечано је откривено пет централних спомен-обележја у Београду, Загребу, Сарајеву, Ђакову и Новом Саду. У ово време, креирајући жељене представе ратних догађаја у којима је требало нагласити улогу партије и значај револуције, држава свој идентитет није градила на мотивима логора, страдања и цивилне жртве већ кроз потенцирање борбе и револуције, да би почетком шездесетих дошло до промене фокуса. Због оваквих околности приметно је да је у ово доба сећање Јевреја широм Европе, па и у Југославији, усмерно на Варшавски гето, а не на Аушвиц, Треблинку, Мајданек итд.

¹⁷ *Izveštaj o otkrivanju pet spomenika jevrejskim žrtvama fašizma i palim borcima u Jugoslaviji*, у: „Bilten SJOJ” година III, br. 8, avgust 1952, str. 14

¹⁸ Bajford, Jovan, *Staro sajmište-mesto sećanja zaborava i sporenja*, Beograd, 2011, стр. 86

¹⁹ Arhiv Jugoslavije (AJ), f. 297 (SUBNOR) к. 310, *Aktivnost SUBNOR-a na negovanju tradicija NOR-a i socijalističke revolucije u jubilarnoj 1975. godini*, str. 2

²⁰ JIM, KSO, *Osvećenje spomenika jevrejskim žrtvama u Zagrebu, Đakovu, Novom Sadu, Beogradu i Sarajevu*, 20. avgust 1952. str. 1

Такође, држава је посвећена изградњи култа партизана-хероја док места попут Јасеновца и Старог сајмишта остају необележена.

Промена, чије су се назнаке јављале од средине педесетих година, поставила је полако у центар пажње трагедију цивилне жртве и тиме наговестила промену перцепције Холокауста. Ова друга фаза је захватала више од две деценије од средине педесетих до почетка осамдесетих година и била је обележена активнијом улогом државе у меморијализацији цивилног страдања али, што је изузетно битно, и променом перцепције жртве и преживелих логораша који у очима друштва од страдалника постају хероји. У овој фази у Југославији се почело са подизањем спомен-обележја на местима логора и стратишта (Јасеновац, Крагујевац, Бубањ), док се јављају и први споменици посвећени искључиво жртвама Холокауста подигнути на јавним градским површинама, попут оног у Битољу²¹. Такође, у овом периоду долази и до отварање теме Холокауста у југословенској уметности и то пре свега на филму (*Девети Круг* (1960), *Небески одред* (1961), *Горке траве* (1966)), вајарству (Нандор Глид, Вида Јоцић), у позоришту (комад *Небески одред* Ђорђа Лебовића), у књижевности (Данило Киш, *Псалам 44* (1955), Александар Тишма, *Књига о Бламу* (1972)), а занимање за ове теме показује све више и телевизија (*Дневник Ане Франк* (1959. р. Мирјана Самарџић), *Бифе Титаник* (1979, р. Емир Кустурица).

Трећи период обухвата осамдесете године које су донеле неке нове погледе на питања геноцида и Холокауста. Све доминатнији национални (и националистички) дискурски отворили су поново тематику цивилног страдања посматрајући је кроз два кључна начина тумачења: једног који се граничио са негирањем Холокауста²² и другог који је најавио настанак мартиролошког наратива о страдању Срба у НДХ са циљем да га повеже са страдањем Јевреја, при чему су заправо оба виђења тежила да створе оно што је Дејвид Мекдоналд назвао „негативним митовима идентификације”.²³ Такође, у погледу меморијализације, последња деценија постојања Југославије је карактеристична и по томе што споменици посвећени искључиво Јеврејима, постају све присутнији у јавном простору попут споменика у Штипу (1985.) и *Меноре у пламену* у Београду (1990). Током осамдесетих година југословенски филм је изгубио занимање за приче о логорима и

²¹ Д. Д. *Комеморација во Битола 1943-1958*, у: Константинов, Милош Хр. (ур.), „На 3013. битолски Евреји-жртви на фашизмот-11. март 1943-1958", Битољ, 1958, страна без нумерације

²² Најпознатији пример за то је: Tudjman, Franjo, *Bespuća povjesne zbiljnosti*, Zagreb, 1989.

²³ D.B.McDonald, *Balkan Holocausts. Serbian and Croatian victim-centred propaganda and a War in Yugoslavia*, Manchester, New York, 2002, str. 160

страдању, са изузетком филма *Лагер Ниш* (1987. р. Миомир Мики-Стаменковић), али се ова тематика и даље задржава на телевизији (тв серије *Балкан експрес* (1983.) и *Бањица* (1984.)).

Циљ истраживања

Главни циљ доктората је да на основу извора и релевантне литературе покаже како се конструисало, а потом и мењало сећање на геноцид над Јеврејима, какав је био однос између друштвених и политичких процеса и перцепције Холокауста, затим како се то одражавало на начин репрезентације Холокауста и како су те репрезентације и историјско памћење утицали на друштво. Намера нам је да тај циљ остваримо дајући одговоре на следећа питања : Како се политички користило сећање на злочине из времена окупације? Да ли је страдање Јевреја посматрано у оквиру страдања свих Југословена или је Холокауст схватан као аутентичан феномен? Да ли су, и ако јесу од када, у Југославији коришћени изрази Холокауст и Шоа? Какав је међусобни вредносни однос сећања на цивилно страдање (укључујући и јеврејско) и наратива о Народноослободилачкој борби? Ко су главни носиоци очувања сећања на Холокауст? За које места се физички везивало сећање? Како се према сећању на Холокауст односила држава, а како јеврејска заједница? Како је на перцепцију Холокауста утицао прекид дипломатских односа између Југославије и Израела 1967. године? Какав је био утицај Јевреја исељених из Југославије у Израел и САД, као и међународних јеврејских организација на југословенско сећање на геноцид? На који начин је на међународном плану Југославија вршила ауторепрезентацију кроз споменике и изложбе о Холокаусту? На који начин је Холокауст репрезентован у југословенској уметности, музејима, уџбеницима? Колико је јеврејска судбина била честа тема у југословенској књижевности и да ли се овом тематиком баве само писци јеврејског порекла? Како је тема Холокауста обрађивана у југословенској кинематографији и на који начин су представљане жртве и злочинци? Која је разлика у перцепцији и начинима репрезентације у односу на остале земље „народне демократије”, али и на земље западне Европе? Колико је присутан западни утицај у тумачењу значења јеврејске катастрофе?

Како би се дошло до научних закључака, ова проблематика биће анализирана на различитим сегментима друштвеног, уметничког и политичког живота попут подизања споменика, уметности, мемоара, музеја, уџбеника и образовања како би се предмет проучавања сагледа на што широј тематској основи. Дајући одговоре на ова питања циљ

нам је да у докторату прикажемо како су се према јеврејском страдању, након рата, односили држава, партија, појединци и наравно јеврејска заједница као и да објаснимо међусобне утицаје који су, преплићући се формирали заједничку југословенски културу сећања. Намера нам је да резултате упоредимо са ситуацијом у остатку Европе, са посебним нагласком на земље Источног блока, чиме би постигли коначни циљ а то је шира контекстуализација југословенског случаја.

Методологија истраживања

При изради тезе применићемо традиционалну методологију историјских истраживања, која подразумева прикупљање изворне грађе и њену анализу. Најважнији методолошки оквир који ће бити коришћен јесте култура сећања.²⁴ Према мишљењу Ханса Гинтера Хокертса култура сећања, уз примарно искуство и историјску науку, представља један од три темељна нивоа који обликују историјско памћење.²⁵ Методолошки приступ културе сећања нам омогућава да анализирамо репрезентације прошлости (споменици, музеји, филмови, литература) и колективно сећање које се путем тих репрезентација формира.²⁶ Како бисмо објаснили сећање на рат и Холокауст поћи ћемо од конструктивистичког приступа који сазнање посматра као субјективну конструкцију којом се обликује слика већ проживљеног онтолошког искуства²⁷ у складу са идеологијом, системом вредности или духом времена. Коришћење постмодернистичке теорије сазнања омогућиће нам да у докторату сећање посматрамо као продукт деловања и накнадни конструкт различитих чинилаца од јеврејске заједнице до државе и партије.

Други важан аспект културе сећања који ће бити заступљени у раду јесте питање односа идентитета, како југословенског тако у оквиру њега и јеврејског, и начина конструисања слике прошлости. Ослањајући се на ауторе који су се теоријски бавили

²⁴ Најважнија дела за теоријски оквир: Albvaks Moris, *Društveni okviri pamćenja*, Novi Sad, 2013; Assman, Jan, *Kulturno pamćenje*, Zenica, 2005; Asman, Alaida, *Duga Senka prošlosti. Kultura sećanja i politika povesti*, Beograd, 2011.; Bergson, Anri, *Materija i memorija*, Beograd, 1997; Manojlović-Pintar, Olga, *Arheologija sećanja. Spomenici i identiteti u Srbij 1918-1989*, Beograd, 2014.; Kuljić Todor, *Kultura sećanja*, Beograd, 2006.

²⁵ Hockerts, Hans Günther, *Zugänge zur Zeitgeschichte: Primärerfahrung, Erinnerungskultur, Geschichtswissenschaft*, u: „Aus Politik und Zeitgeschichte”, br. 28, god. 2001, str. 16, 21

²⁶ Confino Alon, *Collective Memory and Cultural History: Problems of Method*, u: „The American Historical Review”, vol.120. br. 5, decembar 1997, str. 1386.

²⁷ Kuljić, Todor, *Kultura sećanja*, str. 89

колективним идентитетом и сећањем уопште²⁸, затим југословенским идентитетом²⁹ и везом између сећања на Холокауст и јеврејског идентитета³⁰ као и сликом „другог“³¹ преиспитаћемо шта је значило цивилно страдање за југословенско колективно памћење и како је идентитетска припадност креатора сећања утицала на стварање слике Холокауста. Концепт идентитета ће нам послужити као оквир за разумевање како се слике прошлости користе како би дефинисали припадност појединаца или групе. Ослањајући се на схватање Паула Конертона да се сећање преноси кроз ритуализацију друштвене праксе³² ми ћемо се трудити да у тој пракси уочимо утицај идентитетске припадности и то у меморијализацији (присуство јеврејских симбола на споменицима, верска и секуларна пракса комеморације) и уметничким репрезентацијама (порекло као разлог за страдање, саморефлексија преживелих). Осим наведених теоретичара који су се бавили сећањем и политиком памћења од помоћи су нам били и радови домаћих стручњака пре свих Тодора Куљића и Олге Манојловић-Пинтар.

У дисертацији ће бити коришћен и компаративни метод и то у два контекста: унутрашњем (у оквирима Југославије) и спољашњем (у односу на иностранство). Главни циљ спољне компарације јесте да укаже на оно што је Питер Берк говорећи о Веберовом приступу компарацији назвао „значење неког специфичног одсуства“³³ односно на постојање односно непостојање појединих елемената и ритуала културе сећања у односу на друге државе (одсуство гета као места сећања у Југославији, непостојање праксе стварања интернационалних места сећања од Југословенских логора...) Како бисмо испитали евентуалну посебност југословенског случаја ослонићемо се на два типа компарације: контрастни и генерализујући³⁴. Први ће нам послужити како бисмо

²⁸ Halbvachs, Maurice, *On Collective Memory*, London, Chicago, 1992.; Assman Aleida, *Duga senka prošlosti: kultura sećanja i politika povesti*, Beograd, 2011.; Asman Jan, *Kultura pamćenja*, Beograd, 2011.; John Locke; *An Essay Concerning Human understanding*, Adrlaide, 2015.

²⁹ Wilmer, Franke, *The Social construction of Man, the State and War, Identity, conflict and violence in former Yugoslavia*, New York, London, 2002.; Djokić Dejan (ed.), *Histories of a Failed Idea 1918-1992*, London, 2003.;

³⁰ Kerenji, Emil, *Jewish citizens of socialist Yugoslavia: Politics of Jewish Identity in a socialist State 1944-1974*, University of Michigan, 2008. Yosef Hayim Yerushalmi, *Zakhor: Jewish History and Jewish Memory*, Washington, 1982.; Lynn Rapaport, *Jews in Germany after the Holocaust-Memory, identity and Jewish-German relations*, Cambridge, 1997.

³¹ Todorov, Cvetan, *Mi I drugi: francuska misao o ljudskoj raznolikosti*, Beograd, 1994, Матицки Миодраг (ур.), *Слика другог у балканским и средњевропским књижевностима*, Београд, 1996

³² Kerenji Emil, Nav. Delo, str. 10-11

³³ Berk, Piter, *Istorija i društvena teorija*, Beograd, 2002, str. 31

³⁴ Haupt, Heinz-Gerhard, Kocka Jürgen, *Historijska poredba: metode, zadaci i problemi.*, u: Roksandić, Drago (ur.), „Uvod u komparativnu historiju“, Zagreb, 2004, str 150-151.

нагласили разлике у политици и пракси сећања, нарочито у односу на Југославији идеолошки блиске социјалистичке државе, док ће генерализујући тип компарације послужити да укаже на сличности, са посебним акцентом на прихватање западних трендова перцепције Холокауста и извесне сличности које су постојале између Југославије и капиталистичких друштава на западу. Са друге стране циљ унутрашње компарације је да укаже на разлике у перцепцији страдања у појединим деловима државе и доведе их у везу са узроцима који су до тих разлика довели попут различитости у начину спровођења „коначног решења” или специфичности у националном и верском погледу.

У докторату ће бити заступљен и квантитативни метод. Према речима Конрада Јарауша (Konrad Hugo Jarausch) проблеми који подразумевају „саставе и разлике међу групама, трендове развоја и њихове међусобне везе чине се посебно погодним за квантитативну анализу”.³⁵ С обзиром на то да Јарауш указује да не постоји ограничена листа онога што може бити предмет квантитативне анализе, сматрамо да одређени аспекти наше теме могу бити подведени под оно што је он назвао „трендови развоја”, а ту пре свега подразумевамо учесталост и интензитет меморијализације. Да прецизније појаснимо, пошто се основа успеха квантитативног метода заснива на успешно скупљеним подацима које треба обрадити, прво ћемо направити листу споменика по годинама када су направљени на основу доступних извора³⁶ а потом добијене податке груписати географски, према републикама, и хронолошки, према деценијама настанка, како бисмо утврдили у којим периодима је меморијализација била најинтензивнија и који крајеви државе су били најактивнији у меморијализацији. Главни циљ коришћења квантитативне методе јесте да добијемо резултате које ћемо моћи да поредимо са другим земљама али и да интензитет меморијализације доведемо у везу са одређеним друштвеним и политичким процесима у земљи. Примера ради, резултате квантитативне анализе који указују да је за седам година у периоду од 1945. до 1952. подигнуто три пута више споменика него за седам наредних година од 1952. до 1959 биће анализирани у контексту тада актуелног иселавања у Израел. Ова метода биће примењена и приликом анализе филмске продукције, где ћемо приказати однос броја играних филмова о Холокаусту и

³⁵ Jarausch, Konrad Hugo, Hardy, Kenneth A., *Quantitative methods for Historians*, London, 1991., str. 26.

³⁶ JIM, M-120/07, I. Čerešnješ, B. Džidić, *Spisak koncentracionih/eksterminacionih logora, zatvora i mesta egzekucija, memorijalne ploče, spomenici*; JIM, *Evidencija spomenika i drugo u biltenima Saveza*; JIM, *Katasar jevrejskih grobalja*, JIM, KS-20 (privremena signatura), *Knjiga evidencije spomenika*

укупног броја југословенских филмова о Другом светском рату, како би смо показали да питање јеврејског страдања није привлачило пажњу већине домаћих аутора који су се бавили ратом и страдањем.

Извесна пажња ће бити посвећена и анализи биографија људи које је Џеј Винтерс назвао „агентима сећања”³⁷, и то углавном истакнутих чланова јеврејске заједнице заслужних за очување сећања (А. Вајс, Л. Каделбург) као и уметника који су се бавили Холокаустом (З. Дирнбах, Н.Глид) како бисмо учили њихове мотиве (ратна траума, културни и национални идентитет, антифашизам...) да постану чувари сећања на страдање³⁸. У том погледу ослонићемо се на анализу биографија и просопографски метод. Просопографски метод представља проучавање историје једне друштвене група путем анализе биографија њених чланова, због чега захтева да се на почетку дефинише посматрана група.³⁹ За нас посматрана група је јеврејска заједница у Југославији, а циљ коришћења овакве методе јесте испуњавање њеног основног задатка да „издвоји и групише релевантне биографске податке о групи и појединцима”⁴⁰ како би се из њих донео закључак о покретачима процеса конструкције сећања на Холокауст. У случајевима где утицај заједнице (групе) није био пресудан, попут индивидуалног уметничког стваралаштва, приступићемо појединачној анализи биографија.

Међу коришћеним историјским изворима најбитнија и најобимнија је архивска грађа. Архивски материјал из Јеврејског историјског музеја користиће нам како бисмо осветлили активности и ставове Јевреја Југославије везано за креирање сећања на страдање. Овде грађа није организована по фондовима већ тематски, а користили смо материјале комисије за споменике, записнике извршног одбора Савеза, катастре гробаља итд. Материјал из Архива Југославије (коришћене фондове видети у библиографији) су нам користила за осветљавање односа државе према јеврејској заједници као и за

³⁷ Winter, Jay, *Forms of kinship and remembrance in the aftermath of the Great War*, u: Winter Jay, Sivan, Emmanuel, „War and the Remembrance in the Twentieth Century”, str. 40-41

³⁸ Примера ради Зора Дирнбах, коценаристкиња филма *Девети круг*, који је увео тему Холокауста у Југословенску кинематографију истицала је да оно што ју је одредило као Јеврејку и инспирисало да се професионално бави Холокаустом јесте управо ратна траума и „идентификација са невином жртвом”, а не верска или културна традиција јеврејског народа (видети: V. Virušić, *Zora Dirnbach: Čekala sam 20 godina deveti krug*, „Jutarnji list”, <http://archive.is/WCy3> pristupljeno: 25. 01. 2017.

³⁹ Stuckey, Michael, „*Ejnoyned by the Laws of this Assembly*”: *the Elizabethan Society of Antiquaries and the Prosopographical Approach*, u: Keats-Rohan, K.S.B., Settapani Christian (ed.), „Prosopography Approaches and Applications”, Oxford, 2007., str. 499.

⁴⁰ Verboven, Koenraad, Carlier Myriam, Dumolyn Jan, *A Short Manual to the Art of Prosopography*, u: Keats-Rohan, K.S.B., Settapani Christian (ed.), Nav. delo, str. 37.

активности државе, партије и друштвених организација на креирању сећања на рат и страдање. Преко њих смо пратили: промену перцепције цивилног страдања и положаја бивших логораша у СУБНОР-у, активност Југославије у међународним логорским комитетима, меморијализацију иза које је стајала држава, контакте са Израелом и Светским јеврејским конгресом, учествовање Југославије у очувању сећања на Холокауст у иностранству У плану је и истраживање у Архиву града Београда и Архиву Војводине. Осим архивске грађе као изворе ћемо користити и југословенску штампу (*Политика, Борба, Вјесник...*) и штампу јеврејске заједнице (*Билтен СЈОЈ, Нови јеврејски живот...*), игране филмове и серије, телевизијске и документарне емисије, фотографије, мемоарску грађу, књижевна дела и уџбенике.

Значај истраживања

Питањем сећања на логоре, страдање, геноцид и Холокауст на југословенском простору у периоду комунизма и посткомунизма, до сада се бавило аутори који су углавном обрађивали поједине аспекте конструкције сећања попут споменика и меморијализације⁴¹, историографије⁴², мемоара⁴³, књижевности⁴⁴, уџбеника⁴⁵ визуелне културе и дигиталних медија⁴⁶, јеврејског идентитета после Холокауста⁴⁷. Зато, верујемо, да би било добро на једном месту објединити ако не све онда бар већину ових аспеката, и уочити на који начин су кроз њих формиране слике рата и страдања.

⁴¹ Manojlovic Pintar Olga, *Arheologija secanja Spomenici i identitet u Srbiji 1918-1989*, Beograd, 2014.; Karge Hajke, *Secanje u kamenu-okamenjeno secanje?*, Beograd, 2014.; Bajford Jovan, *Staro sajmište, mesto secanja, zaborava i sporenja*, Beograd, 2011.; Horvatinčić, Sanja *Povijest „nemogućeg spomenika” podizanje spomenika zrtvama fašizma u Jajincima*, u: B. Pejković (ur.), „Simpozij Problem spomenika: spomenik danas”, Zagreb, 2013.

⁴² Ђулибрк Јован, *Историографија Холокауста у Југославију*, Београд 2011.

⁴³ Gaon, Aleksandar (ur.), *Mi smo preživeli, Jevreji o Holokaustu*, tom I,II,III,IV,V, Beograd, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009.; Алмули, Јаша, *Остали су живи*, Београд, 2013.

⁴⁴ Палавестра Предраг, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд, 1998.; Vuletić, Ivana, *The Prose Fiction of Danilo Kis, Serbian Jewish writer: Childhood and Holocaust*, Lewiston, New York, 2003.; Vervaeet Stijn, *Staging the Holocaust in the Land of Brotherhood and Unity: Holocaust Drama in Socialist Yugoslavia in the 1950s and 1960s*, u: „Slavonic and East European Review”, Vol. 92. No. 2, 2014, str. 228-254

⁴⁵ Stojanović, Dubravka, *Sećanje protiv istorije. Udžbenici istorije kao globalni problem*, u: „Beogradski istorijski glasnik”, IV, 2013, str. 185-204; Stojanović, Dubravka, *Vinovnici i žrtve u srpskim udžbenicima istorije*, Pešcanik <http://pescanik.net/vinovnici-i-zrtve-u-srpskim-udzbenicima-istorije/>

⁴⁶ Daković, Nevena, *Holokaust u digitalnom pamćenju i kolektivnom sećanju*, https://www.fdu.edu.rs/uploads/uploaded_files/_content_strane/2013_nevena_dakovic.pdf

⁴⁷ Kerkkanen Ari, *Yugoslav Jewry, Aspects of Post World War and Post-Yugoslav, Developments*, Helsinki, 2001.; Kerenji, Emil, *Jewish citizens of socialist Yugoslavia: Politics of Jewish Identity in a socialist State 1944-1974*, University of Michigan, 2008.

Осим тога до сада у историографији одређена места сећања су имала примат попут Јасеновца, Старог сајмишта, Јајинаца, док се уочава недостатак радова посвећених неким другим важним локацијама попут Засавице, Јабукe и Црвенке. Овим радом би била скренута пажња и на ове локације као и на аспекте меморијализације који су досада такође у мањој мери били заступљени у стручним радовима (учествовање Југославије у подизању споменика у иностранству, активности јеврејске заједнице на меморијализацији у провинцијалним деловима државе).

Сматрамо да предложена теза, такође, представља, допринос проучавању питања идентитета у социјалистичкој Југославији и то на два основна примера јеврејског идентитета и југословенског идентитета. Сећање на Холокауст имало је и своју социјалну димензију, јер се временом издвојило као битан фактор друштвене кохезије, нарочито унутар јеврејске заједнице. Како то примећује Олга Манојловић Пинтар, јеврејска заједница као заједница фиктивног сродства изграђивала је идентитет на тај начин што је сећајући се убијених стварала везе међу живим члановима заједнице и оцртавала различитости у односу на већинску групу.⁴⁸ Истовремено обележавајући успомену на страдале јеврејска заједница није пропуштала да нагласи да тих 60 000 страдалих Јевреја Југославије јесу део оних 6 000 000 убијених европских Јевреја, али истовремено они припадају и корпусу југословенских жртава⁴⁹, чиме су преживели кроз изградњу сећања дефинисали не само идентитет оних којих су се сећали већ и свој сопствени идентитет. У том смислу докторат ће представљати допринос друштвеној историји социјалистичке Југославије дотичући се, улоге сећања на Холокауст у изградњи југословенског и јеврејског идентитета.

Хипотезе

1. Сећање на Холокауст, као и на цивилно страдање уопште, било је уклопљено у доминантне наративе о НОР-у и братству и јединству
2. Култ цивилне жртве био је секундаран у односу на култ борбе и ратника

⁴⁸ *Последње одредиште Аушвиц-каталог изложбе*, Београд, 2015., стр. 43

⁴⁹ JIM, KZS, Svečano otkrivanje spomenika jevrejskim žrtvama fašizma i palim borcima u pet mesta u Jugoslaviji, str. 1

3. Током периода 1945-1991 у Југославији Холокауст је постепено и јако споро препознаван као аутентичан феномен, док се јеврејско страдање врло често није одвајало од страдања осталог цивилног становништва

4. Југословенска култура сећања, обликована под утицајем политике братства и јединства разликовала се од перцепције Холокауста и у Источној и у Западној Европи

5. Однос Југославије према Холокаусту и јеврејској заједници није зависио од односа према држави Израел и ситуације на Блиском истоку

6. Јеврејска заједница била је доста организованија и активнија у комеморативној пракси у односу на све друге националне и верске групе у Југославији

7. Феномен претварања места бивших логора у меморијале и промена њихове перцепције из места страдања у места отпора и борбе подудара временски са сличним процесима у остатку Европе

8. Примат јеврејске заједнице у меморијализацији био је видљив на локалном нивоу док је са порастом нивоа обележавања сећања растао утицај партије, СУБНОР-а и ССРНЈ

9. Већи утицај светских тенденција у перцепцији Холокауста осећао се тек приликом учествовања Југославије у обележавању сећања на жртве у иностранству

Структура рада

Предговор

Увод

I Места и лица сећања

Места сећања и заборава

Чувари прошлости

II Споменици и меморијализација жртава Холокауста у Југославији

У борби против заборава: јеврејска заједница и споменици жртвама Холокауста

Култура борбе и братства: улога државе, партије и друштвених организација у меморијализацији Холокауста

III Холокауст у југословенској уметности

Девети круг сећања: репрезентација логора, прогона и страдања на југословенском филму и телевизији

Бекство од прошлости: Холокауст у југословенској књижевности

Уметност патње: скулптура Холокауста у Југославији

IV Холокауст и југословенска јавност

Музејске репрезентације и цивилно страдање

Невољни сведоци: мемоари преживелих

Памтити и разумети-уџбеници и образовање

Закључак

Резиме

Фотографије

Извори и литература

Садржај

Предговор

У предговору ће бити објашњени хронолошки оквири рада, дефинисан појам Холокауста и објашњени разлози због чега се у раду, за геноцид над Јеврејима, користи баш овај термин. Након тога даћемо преглед досадашњих истраживања на ову тему код нас и у иностранству, као и осврт на коришћене изворе и литературу. У предговору ће, такође, бити објашњена научна методологија истраживања.

Увод

У уводу ћемо поставити теоријску основу рада, дати приказ догађаја који су претходили периоду који дисертација обухвата и дати шири контекст предложеној теми. Први део увода биће посвећен теоријама везаним за културу сећања, конструкцију историјског памћења и колективних идентитета. Други део обухватаће прво кратку историју Холокауста у Европи и посебно окупираној Југославији, а потом и општи преглед начина перцепције и односа према Холокаусту у свету од краја рата до данас.

I Места и лица сећања

Прво поглавље садржаће два потпоглавља чија ће основни циљ бити да одговоре на питања За која места се везивало сећање на Холокауст? и Ко су били главни носиоци

сећања? Прво потпоглавље бавиће се питањем „географије сећања” односно његовог лоцирања у физичком простору како би се показало на који начин и због којих разлога је успомена на јеврејско страдање била везана баш за одређене локације. Како би се то показало пажња ће бити усмерена на места некадашњих логора и стратишта, јеврејска гробља, синагоге и музеје. „Географију сећања” повезаћемо са феноменом „топографије терора”, односно направићемо анализу односа између места стварних догађаја (злочина) и места на којима се обележавало сећање на исте те злочине. Ово потпоглавље дало би одговоре на питања Због чега већина некадашњих логора у Југославији није обележена на адекватан начин до почетка шездесетих година? Када и како се рађа идеја да синагоге буду места успомене на жртве? Како се у југословенском случају одвијао процес дислокације сећања и Због чега јеврејска заједница обележавање страдања углавном везивала за сопствена гробља? Такође, у овом потпоглављу ћемо југословенски случај упоредити са местима сећања у осталим, пре свега европским земљама.

Потпоглавље *Чувари прошлости* ће се бавити носиоцима сећања описујући њихову улогу и циљеве везене за очување успомене на жртве. У том контексту пажња ће бити посвећена са једне стране ангажману државних органа и друштвених организација (СУБНОР, ССРНЈ, војска, пионири), а са друге стране активностима јеврејске заједнице и појединаца. У случају СУБНОРА и ССРНЈ, на основу архивских материјала насталих њиховим радом, биће објашњен њихов начин функционисања и друштвена улогу на основу које су ове организације учествовале у креирању сећања на Холокауст. Што се тиче јеврејске заједнице на првом месту представимо методе којима је заједница настојала да очува успомену на страдање (издавање књига, подизање споменика, оснивање музеја) и објаснићемо улогу одређених органа савеза попут Извршног одбора и Комисије за споменике Савеза општина у очувању сећања на геноцид. Пажња ће бити посвећена и значајним појединцима, јеврејима који су својим радом допринели ширењу свести о Холокаусту (А. Вајс, Н. Гедаља, Х. Гелб).

II Споменици и меморијализација жртава Холокауста у Југославији

Друго поглавље у докторату говориће о меморијализацију и подизању споменика Јеврејима страдалим у Холокаусту и Народноослободилачкој борби. С обзиром да је форма меморијализације и начин репрезентације страдања углавном зависио од тога ко споменике подиже и с обзиром на то да су споменике искључиво подизали или држава

или јеврејска заједница и појединци ово поглавље ће бити подељено на два потпоглавља која ће обрађивати управо делатности ових различитих носилаца сећања. Потпоглавље *У борби против заборава: јеврејска заједница и споменици жртвама Холокауста* говориће о активностима јеврејске заједнице и споменицима који су они подигли. Ову тематику ћемо посматрати на неколико аспеката. Први ће обухватати активност заједнице на подизању својих спомен-обележја на територији читаве Југославије. Други аспект јесте активност јеврејске заједнице према подизању меморијала у иностранству укључујући акцију за подизање Шуме мученика у Израелу, као и учествовање у изградњи Споменика незнаном јеврејском мученику у Паризу. На крају ту је и трећи, по обиму најмањи али значајан аспект а то је активност заједнице југословенских Јевреја иселиених у Израел и САД. Друго потпоглавље бавиће се меморијализацијом иза које је стајала држава. Биће анализирана три правца државног деловања: подизање споменика на јавним градским површинама, које отпочиње шездесетих и постаје посебно учестало у току осмадесетих година (Штип, Београд), затим обележавање стратишта и логора (Засавица, Јасеновац, Старо Сајмиште, Јајинци) и улога државе и начини југословенске саморепрезентације приликом учествовања у меморијализацији Холокауста у иностранству (југословенски павиљон у Аушвицу, Споменик незнаном јеврејском мученику у Паризу).

III Холокауст у југословенској уметности

Треће поглавље бавиће се темом Холокауста у југословенској уметности и имаће три потпоглавља. Прво потпоглавље *Девети круг сећања* за тему ће имати анализу начина на који су прогони и страдање јевреја представљени у југословенском филму. На почетку биће дат општи приказ Холокауста као филмске тематике у свету и начина његове уметничке репрезентације. Централни део потпоглавља ће се фокусирати на анализу играних филмова са датом тематиком снимљених у Југославији од 1945. до 1991. У оквиру ширег контекста у обзир ће бити узети и филмови који се не баве директно геноцидом над Јеврејима, али обрађују теме попут логора и цивилног страдања затим копродукције у којима је учествовала Југославија, као и телевизијске филмове и серије (За наслове свих филмова видети списак извора) . Овде ћемо анализирати начин на који су ови филмови и ове теме прихваћени у јавности као и стручној критици и приказаћемо на који начин су кретања у светској филмској критици утицали на перцепцију Холокауста у југословенском филму.

Друго потпоглавље говориће о Холокаусту у југословенске књижевности и носиће назив *Бекство од прошлости* као алузију на мотив Холокауста као мрачног трага прошлости, који се често јављао како код домаћих (Д. Киш,) тако и код страних писаца (С. Белоу, И. Б. Сингер). Овде ћемо, на првом месту, анализирати дела познатих и утицајних југословенских писаца који су се у својим делима бавили Холокаустом, попут Киша, Тишме и Андрића, али биће заступљена и дела неких мање познатих аутора као што су Јожеф Дебрецени и Марко Анаф. У овом делу доктората највише ће бити заступљена прозни жанрови укључујући романе и приповетке, али и најзначајнија драмска дела (Ђорђе Лебовић) и поезија (Десанка Максимовић).

Потпоглавље *Уметност патње* обрадиће тему Холокауста у југословенском вајарству. Анализираћемо главне теме и начине представљања страдања у нашем вајарству, али ћемо пажњу посветити и биографијама аутора, покушавајући да уочимо да ли је у стваралаштву постојала дистинкција између аутора који су преживели логоре и прогон (Нандор Глид, Вида Јоцић) и оних који нису имали таква искуства (Иван Мештровић), што би могло да укаже на повезаност личног искуства, искуства заједнице и трауме као покретача сећања. Такође, преко вајарства ћемо пратити везе Југославије и иностранства по питању културе сећања, с обзиром да су домаћи скулптори често учествовали на међународним конкурсима за поједине меморијале у иностранству, чиме су заправо на својеврсан начин југословенски аутори „извозили“ своју симболику.

IV Холокауст и југословенска јавност

Циљ последњег поглавља је да комплетира слику о перцепцији јеврејског страдања у Југославији. У овом поглављу биће анализирано неколико аспеката. Прво потпоглавље ће се бавити музејским репрезентацијама где ћемо у оквиру сталних поставки и повремених изложби анализирати представе цивилног страдања и Холокауста. Акцент ће бити стављен на разлику у перцепцији између Јеврејског музеја и државних музеја. У делу *Невољни сведоци* ћемо анализирати сећања преживелих која су објављена у периоду од 1945. до 1991. покушавајући да уочимо да ли се њихова перцепција мењала у току времена, шта је на то утицало. На овај начин биће осветљена не само перспектива обичног човека већ, пре свега, перспектива жртве у послератном периоду у Југославији. Потпоглавље *Памтити и разумети* анализираће место Холокауста у југословенском школству и образовном систему путем проучавања садржаја уџбеника и анализе планова

школских екскурзија и излета. Приказаћемо коју је улога прича о ратним злочинима у образовању деце и омладине.

Списак извора и литературе:

Извори:

Архиви:

Архив Југославије

- 142 Социјалистички савез радног народа Југославије
- 297 Савез удружења бораца Народноослободилачког рата
- 477 Музеј револуције народа и народности Југославије
- 507 Савез Комуниста Југославије
- 513 фонд Моше Пијаде
- 836 Кабинет маршала Југославије
- 837 Кабинет председника Републике

Јеврејски историјски музеј

Архив спомен-подручја Јасеновац

Архив Војводине:

- 333 СУБНОР АП Војводине
- 336 ССРНЈ Војводине
- 550 Лични фонд Павла Шосбергера

Архив града Београда:

932 Општински одбор ССРНС Нови Београ

973 Реонски одбор II реона СБНОРС

988 Градски одбор СБНРС Београд

Играни филмови:

Акција стадион (р. Душан Вукотић, 1977.)

Балкан Експрес (р. Бранко Балетић, 1983.)

Горке траве (1966, р. Жика Митровић)

Девети круг (р. Франце Штиглиц, 1960.)

Дим (р. Слободан Косовалић, 1967.)

Капо (р. Ђило Понтекорво, 1960.)

Крвави пут (р. Радош Новаковић, Кора Бергстром, 1955.)

Лагер Ниш (р. Миомир Стаменковић, 1987.)

Небески одред (р. Бошко Бошковић, Илија Николић, 1961.)

Партизани (р. Столе Јанковић, 1974.)

Понедељак или уторак (р. Ватрослав Мимица, 1966.)

Три четртине сонца (р. Јоже Бабич, 1959.)

Хитлер из нашег сокака (р. Владимир Тадеј, 1975.)

Храњеник (р. Ватрослав Мимица, 1970.)

Црвени цвет (р. Густав Гаврин, 1950.)

Документарни филмови:

Architecture of Remembrance, The Monuments of Bogdan Bogdanovic (р. Reinhar Seiss, 2010.)

Еванђеље зла (р. Гојко Кастратовић, 1974.)

Јасеновац (р. Густав Гаврин, Коста Хлавати, 1945.)

Јасеновац (р. Богдан Жижић, 1966.)

Крв и пепео Јасеновца (р. Лордан Зафрановић, 1983.)

Телевизијски филмови и серије:

Балкан експрес (р. Предраг Антонијевић, Александар Ђорђевић, Милош Радовановић, 1989.)

Бањица (р. Сава Мрмак, 1984.)

Бифе Титаник (р. Емир Кустурица, 1979.)

Дневник Ане Франк (р. Мирјана Самарџић, 1959.)

Нирнбершки епилог (р. Јержи Антцак, 1971.)

Штампа:

Билтен Савеза јеврејских општина Југославије

Билтен југословенских исељеника у Израел

Борба

Дело

Дневник

Јеврејски алманах

Карловачки тедник

Народна армија

НИН

Нова Македонија

Нови јеврејски живот

Ослобођење

Политика

Политика експрес

Слободна далмација

Студентски лист

Теденска трибуна

Објављени извори:

1. Латинчић Олга, Јовановић Јелена, Ковичић Тијана, *Поменик жртвама Холокауста у Београду : из архивске грађе Народног одбора I рејона града Београда*, Београд, 2014.
2. Lopičić Đorđe, *Nemački ratni zločini 1941-1945., Presude jugoslovenskih vojnih sudova*, Beograd, 2009.
3. Lopičić-Jančić Jelena, *Ratni zločini nemačkih okupatora u Jugoslaviji 1941-1945 presude jugoslovenskih vojnih sudova*, Beograd, 2010.
4. *Записници са седница Комисије за верска питања 1945-1978*, Београд, 2010.
5. *Saopštenja o zločinima okupatora i njegovih pomagača*, Beograd, 1946.
6. Colić Mladenko, *Rad I rezultati komisija za utvrđivanje zlocina okupatora I njegovih pomagaca u Jugoslaviji 1941-1945 godine*, у: „Istinom protiv revizije NOB u Jugoslaviji 1941-1945, Beograd, 2009.

Дневници и мемори:

1. Bogdanović, Bogdan, *Glib i krv*, Beograd, 2001.
2. Bogdan Bogdanović, *Architektur der Erinnerung*, Klagenfurt-Salzburg, 1994.
3. Bogdanović Bogdan, *Der verdammte Baumeister. Erinnerungen*, Munchen, 2000.
4. Bogdan Bodanović, Ivekić Rada, *Eseji*, Beograd, 1986.
5. Danon Cadik Braco, *Sasečeno stablo Danonovih, Sećanje na Jasenovac*, Beograd, 2000.
6. Dimitrijević Radovan (ur.), *Grad borbe i slobode, Beograd 1941–1944*, Beograd, 1964,
7. Dmitrašinović, Radivoje, *Ponovo među živima*, Beograd, 1974
8. *Žrtve rata 1941.-1945. Rezultati popisa*, Beograd, 1966.
9. *Iz ropstva u slobodu*, Jerusalem, 1981.
10. Novaković Boško, Dmitrašinović Radivoje, *Iskre u tami*, Zemun, 1963.
11. Pijade Moše, *Izabrani spisi*, Beograd, 1966.
12. Simin-Bošan Magda, Simin Nevena, *Zašto su ćutale. Majka i ćerka o istom ratu*, Novi Sad, 2009.
13. Singer, Ivan, *Blagoslov moga oca: moje spasenje*, Vršac, 2006.
14. Sindik Dušan, *Sećanje Jevreja na logor Jasenovac*, Beograd, 1972.
15. Tišma Aleksandar, *Dnevnik 1942-2001*, Novi Sad, 2001.

16. Tišma Aleksandar, *Pisma Sonji*, Beograd, 2006

Књижевност:

1. Anaf Marko, *Tajna Mansarde na Neimaru*, Beograd, 1985.
2. Ивањи Иван, *Човека нису убили*, Београд, 1954.
3. Ивањи Иван, *Прескакање сенке*, Београд, 1989.
4. Kiš Danilo, *Psalam 44*, Beograd, 1955.
5. Kiš Danilo, *Rani jadi*, Beograd, Zagreb, 1983.
6. Kiš Danilo, *Noć i magla*, Beograd, Zagreb, 1983.
7. Lebović Đorđe, Obrenović Aleksandar, *Nebeski odred*, Beograd, 1957.
8. Lebović Đorđe, *Teatrologija*, Beograd, 2007.
9. Tišma Aleksandar, *Knjiga o Blamu*, Beograd, 1972.
10. Tišma Aleksandar, *Kapo*, Beograd. 1987.
11. Tišma Aleksandar, *Upotreba čoveka*, Novi Sad 1976
12. Šomlo Ana, *Glasovi dijaspore*, Beograd, 1985.

Литература:

Монографије, студије, зборници:

1. Achleitner, Friedrich, *A Flower of the Dead, The Memorials of Bogdan Bogdanovic*, Zurich 2013.
2. Albvaks Moris, *Društveni okviri pamćenja*, Novi Sad, 2013.
3. Almuli Jaša, *Živi i mrtvi*, Beograd, 2002.
4. Алмули Јаша, *Страдање и спасавање српских Јевреја*, Београд, 2010.
5. Anderl Gabriele, Manosek Valter, *Neuspelo bekstvo, Jevrejski „Kladovo transport” za Palestinu 1939-42*, Beograd, 2004.
6. Anderson Benedikt, *Nacija zamisljena zajednica, Razmatranje o poreklu i širenju nacionalizma*, Beograd, 1998.
7. Arent Hana, *Izvori totalitarizma*, Beograd, 1988.
8. Arent, Hana, *Eichmann u Jerusalimu*, Beograd, 2000.

9. Aharony, Michal, *Hannah Arendt and the Limits of total Domination, The Holocaust, Plurality and Resistance*, New York, London, 2015.
10. Asman Alaida, *Duga senka proslosti, kultura sećanja i politika povesti*, Beograd, 2011.
11. Assman Jan, *Das kulturelle Gedachtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identitat in fruhen Hochkulturen*, Munchen, 1992.
12. Aharony, Michal, *Hannah Arendt and the Limits of total Domination, The Holocaust, Plurality and Resistance*, New York, London, 2015.
13. Bajford Jovan, *Staro sajmište, mesto sećanja, zaborava i sporenja*, Beograd, 2011.
14. Bartov Omer, *Murder in our midst. The Holocaust, industrial killing and representation*, Oxford, 1996.
15. Bartov Omer, *The Holocaust origins, implementation, aftermath*, London, New York, 2001.
16. Bauer Yehuda, *Rethinking the Holocaust*, New Haven, 2011.
17. Bauman Zygmunt, *Modernity and Holocaust*, Cambridge, 1989.
18. Begovic Sima, *Logor Banjica 1941-1944*, Beograd, 1989.
19. Bezanson Alen, *Zla kob stoljeća: o komunizmu, nacizmu i jedinstvenosti Šoe, Čačak*, Beograd, 1999
20. Bergson, Anri, *Materija i memorija*, Beograd, 1997.
21. Berk, Piter, *Istorija i društvena teorija*, Beograd, 2002.
22. Bernard-Donald, Michael, *Forgetful memory, Representation and remembrance in the wake of Holocaust*, Albany, 2009.
23. Bernard-Donalds, Michael, Gleizer, Richard (ed.), *Witnessing the disaster, essays on representing the Holocaust*, London, 2003.
24. Bigsby, Christopher, *Remembering and imagining the Holocaust, The chain of Memory*, Cambridge, 2006.
25. Blacker Uilleam, Etkind Alexander, Fedor Julie, (ed.), *Memory and Theory in Eastern Europe*, New York, 2013.
26. Blek Džeremi, Makrejld Donald M., *Izučavanje istorije*, Beograd, 2009.
27. Bloxham Donald, *Genocide on trial, war crimes trials and the formation of Holocaust History and memory*, Oxford, New York, 2001.
28. Bogdanovic Radomir, *Beograd u ratu i revoluciji 1941-1945, I-II*, Beograd, 1979.

29. Божовић Бранислав, *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2012
30. Божовић Бранислав, *Специјална полиција у Београду*, Београд, 2003.
31. Божовић Бранислав, *Управа и управници града Београда 1939-1941*, Београд, 2010
32. Brandon, Ray, Lower, Wendy (ed.), *The Shoah in Ukraine, History, Testimony, Memorialization*, Bloomington, Indianapolis, 2008.
33. Brauning Kristofer, *Obicni ljudi, 101 rezervni policijski bataljon I konacno resenje u Poljskoj*. 2004
34. Browning, Christopher R., *Collected memories Holocaust history and postwar testimony*, Madison, London, 2003.
35. Brkljačić, Maja, Prlenda Perkovic Sandra (ur.), *Kultura pamćenja i historija*, Zagreb, 2006
36. Bucur Maria, *Heroes and victims, Remembering war in twentieth-century Romania*, Bloomington and Indianapolis, 2010.
37. Buruma, Ian, *The Wages of Guilt: The Memories of War in Germany and Japan*, London, 1994.
38. Vajkart Rihard, *Od Darvina do Hitlera*, Beograd, 2005.
39. Vasiljević Zoran, *Sabirni logor Djakovo*, Slavonski brod, 1988.
40. Weiner, Amir, *Making Sense of War: The Second World War and the Fate of the Bolshevik Revolution*, Princeton, 2000.
41. Weissmark, Mona Sue, *Justice matters, Legacies of the Holocaust and World War II*, Oxford, 2004.
42. Welzer Herald, *Grandpa wasn't Nazi, The Holocaust in Germany Family Rememberance*, New York, 2005.
43. Veljić Aleksandar, *Racija zaboravljeni genocid*, Beograd, 2007.
44. Winstone, Martin, *The Holocaust sites of Europe, An Historical Guide*, London, 2010.
45. Wistrich Robert S., *Antisemitism the longest hatred*, London 1991.
46. Woycicka, Zofia, *Arrested Mourning, Memory of the Nazi Camps in Poland 1944-1950*, Frankfurt am Main, 2013.

47. Vukosavljević, Slavko, *Natpisi I spomenici Narodnooslobodilačke borbe u: „Zastita uređenje i podizanje spomenika Narodnooslobodilačkog rata u SR Srbiji”*, Beograd 1990.
48. Vuletić, Ivana, *The Prose Fiction of Danilo Kis, Serbian Jewish writer: Childhood and Holocaust*, Lewiston, New York, 2003.
49. Gaon, Aleksandar (ur.), *Mi smo preživeli, Jevreji o Holokaustu*, tom I,II,III,IV,V, Beograd, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009.
50. Gaon, Aleksandar, *Španski Jevreji jugoslovenskih zemalja*, Beograd, 1992.
51. Geller, Howard Jay, *Jews in Post-Holocaust Germany, 1945-1953*, New York, 2005.
52. Gerstenfeld, Manfred, *The Abuse of Holocaust Memory, Distortions and Responses*, Jerusalem, 2009.
53. Gidens Entoni, *Posledice modernosti*, Beograd, 1998.
54. Glowacka Dorota, Zylinska Joanna (ed.), *Imaginary neighbors, mediating polish- jewish relations after the Holocaust*, Lincoln, London, 2007.
55. Goldhagen Danijel Jona, *Hitlerovi dobrovoljni dzelati. Obicni Nemci I Holokaust*, Beograd, 1998.
56. Goldštajn Ivo, Lengel Krizman Narcisa, *Zna li se 1941-1945, Antisemitizam, Holokaust, Antifašizam*, Zagreb, 1997.
57. Goldstein Ivo, *Holokaust u Zagrebu*, Zagreb 2001.
58. Goldstein Ivo, Goldstein Slavko, *Jews in Jasenovac*, Jasenovac, 2003.
59. Goldstein Slavko, *Židovi u Jugoslaviji*, Zagreb, 1989.
60. Голубовић Звонимир, *Рација у Јужној Бачкој 1942. године*, Нови Сад, 1992.
61. Гутман Јисраел, Шацкер Хаим, *Холокауст и његово значење*, Београд, 2010.
62. Dubnov Simon, *Kratka istorija jevrejskog naroda*, Sremska Mitrovica, 2006
63. Đorđević Životije, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svetskom ratu*, Beograd, 1997.
64. Claussen Deltev, *Granice prosvetiteljstva : društvena geneza modernog antisemitizma*, Beograd, 2003.
65. Gordon, Roberth, *Holocaust in italian Culture, 1944-2010*, Stanford, 2012.
66. Djokić Dejan, *Yugoslavism, Histories of a failed Idea, 1918-1992*, London, 2003.
67. Eagleton, Robert, *Postmodernizam i poricanje Holokausta*, Zagreb, 2001.

68. Eder, Jacob S., *Holocaust angst. Federal Republic of Germany and American Holocaust Memory*, New York, 2016.
69. Žerjavić Vladimir, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svetskom ratu*, Zagreb, 1989.
70. Žugović Tomislav, Milić Miodrag, *Jugosloveni u koncentracionom logoru Aušvic*, Beograd, 1991.
71. Ivaković Mladenka, *Jevreji u Jugoslaviji 1944-1952. Kraj ili novi početak*, Beograd, 2009.
72. Jarausch, Konrad Hugo, Hardy, Kenneth A., *Quantitative methods for Historians*, London, 1991.
73. Yates Frances A., *The Art of Memory*, London, 2005.
74. Yerushalmi, Yosef Haim *Zakhor: Jewish History and Jewish Memory*, Washington, 1982.
75. Young, James E., *The Texture of Memory: Holocaust, Memorials and Meaning*, New Heaven, 1993.
76. Yerushalmi, Yosef Hayim *Zakhor: Jewish History and Jewish Memory*, Washington, 1982.
77. Jikeli Gunther, Allouche-Benayoun Joelle (ed.), *Perception of Holocaust in Europe and Muslim communities*, London, Paris, 2013.
78. Jokić, Gojko, *Jugoslavija-spomenici revolucije*, Beograd, 1986.
79. Kaplan Brett Ashley, *Landscapes of Holocaust postmemory*, New York, London, 2011.
80. Karge Hajke, *Secanje u kamenu-okamenjeno secanje?*, Beograd, 2014
81. Karlsson Klas-Goran , Zander Ulf (ed.), *Echoes of the Holocaust. Historical Cultures in Contemporary Europe*, Lund, 2003.
82. Katroga Fernando, *Istorija, vreme i pamcenje*, Beograd, 2011.
83. Kwiet Konrad, Mathaus Jurgen (ed.), *Contemporary responses to the Holocaust*, Westport, 2004.
84. Keats-Rohan, K.S.B., Settiani Christian (ed.), *Prosopography Approaches and Applications*, Oxford, 2007.
85. Kenan, Orna, *Between Memory and History: The evolution of the Israelian istoripgraphy of the Holocaust*, New York, 2003.

86. Kerenji, Emil, *Jewish citizens of socialist Yugoslavia: Politics of Jewish Identity in a socialist State 1944-1974*, University of Michigan, 2008.
87. Kerkkanen Ari, *Yugoslav Jewry, Aspects of Post World War and Post-Yugoslav, Developments*, Helsinki, 2001.
88. Klajn Lajco, *The past in the Present times: Yugoslav saga*, Lanham, Plymouth, 2007.
89. Kowalczyk-Novak, Agnieszka (ed.), *Maydanek-memorial and museum*, Lublin, 2014.
90. Kožemjakin Boris, *Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016.
91. Кољанин Милан, *Јевреји и антисемитизам у Краљевини Југославији 1918-1941*, Београд 2008.
92. Кољанин Милан, Пинтар-Манојловић Олга, Радић Радмила, Петровић-Тодосијевић Сања, Ивановић Зорица, *Последње одредиште Аушвиц*, каталог изложбе, Београд, 2015.
93. Koljanin Milan, *Nemački logor na beogradskom sajmištu*, Beograd, 1992.
94. Кон Норман, *Позив на геноцид, мит о светској завери Јевреја и Протоколи сионских мудраца*, Нови Сад, 1996.
95. Кочовић Богољуб, *Жртве Другог светског рата у Југославији*, Сарајево, 1990.
96. Koshar Rudy, *From monuments to Fraces, Artefacts of German memory*, Los Angeles, London 2000.
97. Kuljić Todor, *Prevladavanje prošlosti, uzroci i pravci promene slike istorije krajem XX veka*, Beograd, 2002.
98. Kuljić Todor, *Kultura sećanja*, Beograd, 2006.
99. Кумовић, Младенко, *Страдање српских Јевреја у Холокаусту*, Нови Сад, 2007.
100. Labović, Đurica i Ražnatović, Petar, *Otpor golorukih kroz logore*, Beograd 1970.
101. Laquer Walter, Baumel Tydor Judith (ed.), *The Holocaust encyclopedia*, New Haven, London, 2001
102. La Capra Dominick, *Representing the Holocaust, history, theory, trauma*, Ithaca, London, 1994.
103. La Capra Dominick, *History and Memory after Auschwitz*, Ithaca, New York, 1994.
104. La Freniere, Kelsey, *Commemorating the Holocaust and Communism: The Politics of Hungarian Public Memory*, Honors Thesis, 2012, Paper 27

105. Levi Goran, *Sinagoge u Vojvodini kojih vise nema-katalog izložbe*, Novi Sad, 2016.
106. Lebl Ženi, *Do „konačnog rešenja”*, *Jevreji u Beogradu, 1521-1942*, Beograd, 2001.
107. Lebl, Ženi, *Do konačnog rešenja Jevreji u Srbiji*, Beograd, 2002.
108. Levental Zdenko (ur.), *Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji*, Beograd, 1997.
109. Levine Michael G., *The belated witness : literature, testimony, and the question of Holocaust survival*, Stanford, Calif, 2006.
110. Le Goffe, Jacques, *History and Memory*, New York, 1992.
111. Lituchy, Barry M., *Jasenovac and Holocaust in Yugoslavia, Analyses and Survivors testimonies*, New York, 2006.
112. Locke, John, *An Essay Concerning Human Understanding*, Adelaide, 2015.
113. Maestro, Lea, *Logor Djakovo*, Sarajevo, 2013.
114. Mankowitz Zeev W., *Life Between Memory and Hope : the survivors of the Holocaust in occupied Germany*, New York, 2002.
115. Manojlovic Pintar Olga, *Arheologija secanja Spomenici i identitet u Srbiji 1918-1989*, Beograd, 2014.
116. Манојловић-Пинтар Олга, (ур.): *Историја и сећање*, Београд, 2006.
117. Martini Wolfram (ur.), *Architektur und Erinnerung*, Gottingen, 2000.
118. Matthaues Jurgen, *Approaching the Auschwitz Survivor, Holocaust Testimony and its Transformation*, Oxford, 2009.
- 119.
120. McDonald David Bruce, *Balkan Holocausts?, Serbian and Croatian victim-centred propaganda and the war in Yugoslavia*, Manchester, New York, 2002.
121. Michalski, Sergiusz, *Public monuments, Art in Political bondage 1870-1997*, London, 1998.
122. Milic Miodrag, *Jugosloveni u koncentracionom logoru Mathauzen*, Beograd, 1992.
123. Мирковић Јован (ур.), *Израелско-српска научна размена у проучавању Холокауста*, Београд, 2008.

124. Mitrović, Andrej, *Raspravljanja sa Clio. O istoriji, istorijskoj svesti i istoriografiji*, Sarajevo, 1991.
125. Michman Dan, *Holocaust historiography, A jewish perspective: conceptualisations, terminology, approaches and fundamental issues*, London-Portland, 2003.
126. Mickovic Evica, Radojicic Milena (ur.), *Logor Banjica: Logorasi, knjige zatocenika konsentracionog logora Beograd-Banjica 1941-1944*, Beograd, 2009.
127. Morgan, Michael L., *Beyond Auswitz post-Holocaust jewish thought in America*, Oxford, 2001.
128. Mos, Dzordz L., *Istorija rasizma u Evropi*, Beograd, 2005.
129. Nora Pierre, *Realms of Memory, The construction of the French past*, New York 1996.
130. Његован Драго, *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини против Јевреја*, Нови Сад, 2010
131. Oron Yitzhak, *Middle East records 1961. Vol. II*, Tel Aviv, 1961.
132. Ortega Gaset Hose, *Evropa I ideja nacije*, Beograd, 2003
133. Pavicevic Aleksandar, *Vreme (bez) smrti, predstave o smrti u Srbiji 19-21. veka*, Beograd, 2011.
134. Павловић, Миливоје, *Венац од трња за Данила Киша*, Београд, 2016.
135. Rajić Tomislav, *Prinudni rad i otpor u logorima borskog rudnika*, Beograd, 1989.
136. Палавестра Предраг, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд, 1998.
137. Рапо Eliezer, *Fighting, Laughing and Surviving, The story of „Partisan Haggadah”, a unique Passover Parody Composed in Holocaust*, rukopis.
138. Pargo Clifton R., Enrenreich Robert M., *After Representation? The Holocaust, Literature and Culture*, New Brunswick, New Jersey, London, 2010.
139. Patkovic. M., Plećaš D., *Spomen-obilježja narodnooslobodilackog rata Jugoslavije*, Osijek 1975.
140. Peto, Andrea, Thorson, Helga, (ed.), *The Future of Holocaust Memorialization: Confronting rasism, antisemitism and homophobia through memory work*, Budapest, 2015.

141. Pick Daniel, *The Rationalisation of Slaughter in the modern age*, New York, 2006.
142. Polonsky Antony (ed.), *My Brother's keeper, Recent Polish debates about the Holocaust*, London, 1990.
143. Popov Branislav Miša, *Nemački zatvori i koncentracioni logori u Banatu*, Beograd, 2007.
144. Prpa Branka (ed.), *Logor Banjica-logoraši 1941-1944*, Beograd, 2009.-
145. Radić Radmila, *Država i verske zajednice 1945-1970*, Beograd, 2002.
146. Radle, Rena, Pissari Milovan (ur.), *Mesta stradanja i antifašističke borbe u Beogradu*, Beograd, 2006.
147. Rapaport, Lynn, *Jews in Germany after the Holocaust-Memory, identity and Jewish-German relations*, Cambridge 1997.
148. Reich Wilhelm, *Masovna psihologija fasizma*, Beograd, 1981.
149. Ristović Milan, *Nemački Novi poredak i Jugoistočna Evropa 1940/41-1944/45*, Beograd, 2009.
150. Ristović Milan, *U potrazi za utočištem jugoslovenski Jevreji u bekstvu od Holokausta, 1941-1945*, Beograd, 1998.
151. Ristović Milan, Fogel Milan, Koljanin Milan, *Pravednici među narodima-Srbija*, Beograd, 2010.
152. Roksandić, Drago (ur.), *Uvod u komparativnu historiju*, Zagreb, 2004.
153. Romano Jasa, *Jevreji Jugoslavije 1941-1945, Zrtve genocida i ucesnici NOR-a*, Beograd, 1980.
154. Rosenfeld, Gavriel, D., Jaskot, Paul B. (ed.), *Twelve German Cities confront the Nazi past*, Ann Arbor, 2008.
155. Roth John K., Berenbaum Michael (ed.), *Holocaust religious and philosophical implications*, New York, 1989
156. Rousseau, Henri, *The Vichy syndrome: History and memory in France since 1944*. Cambridge, 1991.
157. Rousseau, Henri, Conan, Eric, *Vichy: An Ever Present Past*, Hanover, 1998.
158. Samuel Raphael, *Theatres of Memory, Past and Present in contemporary Culture*, London, New York, 1994.

159. Samuels Robert, *Teaching Rethoric of Resistance, The popular Holocaust and social change in a post 9/11 world*, New York, 2007.
160. Sekulić, Jovan, *Obeležavanje istorijskih mesta iz NOB-a u Beogradu*, u: „Urbanizam Beograda” I, br. 3, 1970
161. Sindbaek Tea, *Usable History. Second World War Massacres and the theme of genocide in Yugoslav Historical Culture, 1945-2002.*, rukopis,
162. Sladaček Michal, Vasiljević Jelena, Petrović-Trifunović Tamara (ur.), *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, Beograd, 2015.
163. Smith Anthony D., *Nationalism and modernism, Acritical survey of recent theories of nations and nationalism*, Routledge, London, New York, 1998.
164. Smith Anthony D., *Nacionalni identitet*, Beograd, 2010.
165. Spicer Kevin P. (ed.), *Antisemitism, Christian Ambivalence and the Holocaust* Bloomington, Indianapolis, 2007.
166. Старчевић Велимир, *Књига о Геци Кону*, Београд, 2009.
167. Subotić, Irina, *Nandor Glid*, Beograd, 2013.
168. Stokholm Banke Cecilia Felicia, *The legacies of the Holocaust and European Identity after 1989*. Copenhagen, 2009.
169. Shraye Maxim D. (ed.), *An Anthology of Jewish-Russian literature, 1801-2001*, vol. 1,2, London, New York, 2007.
170. Tatić, Darko, *Beogradsko Staro sajmište 3+1:sajmište, stratište, utočište, budućnost*, Beograd, 2008.
171. Tilmas Karin, Winter Jay, von Vree Frank, *Performing the Past, Memory,History and Identity in Modern Europe*, Amsterdam, 2010.
172. Totten Samuel, Feinberg Stephen (ed.), *Teaching and studying the Holocaust*, Boston, London, 2001.
173. Трбојевић Данило, *Сећање на зло : политика комеморације жртава нацистичких и усташких логора*, Београд, 2014.
174. Ђулибрк Јован, *Историографија Холокауста у Југославији*, Београд 2011
175. Fine Robert, Turner Charles (ed.) , *Social Theory after the Holocaust*, Liverpool, 2000.
176. Finci Predrag, *Umjetnost uništenog-estetika, rat i Holokaust*, Zagreb, 2005.

177. Franklin Ruth, *A Thousand Darknenses, Lies and Thruth in Holocaust Fiction*, Oxford, 2011.
178. Freidenreich Harriett Pass, *The Jews of Yugoslavia, A Quest for Community*, Skokie, 2001.
179. Фридлендер Сол, *Године истребљења, нацистичка Немачка и Јевреји 1939-1945*, Београд, 2013.
180. Hackman Yorg, Lehti Marko (ed.), *Contested and shared places of memory: Hostory and Politics in Northeastern Europe*, New York, 2010.
181. Halbvachs, Maurice, *On Collective Memory*, London, Chicago, 1992.
182. Harrison Jonathan, Muenhlenkamp Roberto, Myers Jason, Romanov Sergey, Terry Nicholas, *Belzec, Sobibor, Treblinka, A critique of the falshoods of Matoggno, Graf and Kues*, Oxford, 2011.
183. Harries Richard, *After the Evil, Christianity and Judaism in the Shadow of the Holocaust*, Oxford, 2003.
184. Haskall Guy, *From Sofia to Jaffa, The Jews of Bulgaria and Israel*, Detroit, 1994.
185. Heitlinger, Alena, *In the Shadows of Holocaust and Communism, Czech and Slovak Jews since 1945.*, New Brunswick, London, 2012.
186. Hilberg Raul, *Zlocinci, zrtve, posmatraci*, Beograd, 2001.
187. Hobsbaum Erik, Rejndžer Terence (ur.), *Izmišljanje tradicije*, Beograd, 2002.
188. Horowitz, Sara R., *Voicing the void: muteness and memory in Holocaust fiction* SUNY series and in modern jewish literature and culture, New York, 1997.
189. Cesarani David, Sundquist Eric J. (ed.), *After the Holocaust. Challenging the Myth of Scilence*, London, New York, 2012.
190. Cesarini David, (ed.), *The final solution, origins and implementation*, London-New York, 1994
191. Čerešnješ Ivan, *Caught in the Winds of War. Jews in Former Yugoslavia*, Jerusalem, 1999.
192. Schult Tanja, *A Hero's Many Faces, Raoul Wallenberg in Contemporary Monuments*, New York, 2009.

Чланци:

1. Bar, Doron, *Holocaust Commemoration in Israel during the 1950s: The Holocaust Cellar on Mount Zion*, u: „Jewish Social Studies: History, Culture, Society”, no. 1, 2005, str. 16-38
2. Bensoussan, Georges, *History Aside?* u: Jikeli, Gunter., Allouche-Benayoun, Joelle (ed.), „Perceptions of the Holocaust in Europe and Muslim Communities, Sources, Comparasion and Educational Challenges”, New York, London 2013
3. Bergholtz Max, *Medju rodoljubima, kupusom, svinjama i varvarima. Spomenici i grobovi NOR 1947-1965*. GDI, godina XIV, sv. 1-3, 2007.
4. Bosto Sulejman, Cipek Tihomir (ur.), *Kultura sećanja:1945. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*, Zagreb, 2009.
5. Browning, Cristopher. *Sajmište kao evropsko mesto sećanja na Holokaust*. U: „Filozofija i društvo”, 23(4), 99-105
6. Brauning Kristofer, *Konacno resenje u Srbiji Judenlager na Sajmistu, Studija slucaja* u: „Zbornik JIM” br. 6/1992.
7. Burakovsky, Aleksandr, *Holocaust Remembrance in Ukraine: Memorialization of the Jewish Tragedy at Babi Yar*, u: „Nationalities Papers”, vol. 39, no. 3, 2013, str. 371-389.
8. Van den Braembussche, Antoon, *Historical Explanation and Comparative Method:Towards the Teory of the History of Society*, u: „History and Theory” vol. 28, No. 1, 1989. Str. 1-24
9. Vervaet Stijn, *Staging the Holocaust in the Land of Brotherhood and Unity: Holocaust Drama in Socialist Yugoslavia in the 1950s and 1960s*, u: „Slavonic and East European Review”, Vol. 92. No. 2, 2014, str. 228-254
10. Daković, Nevena, *Holokaust u digitalnom pamćenju i kolektivnom sećanju*, https://www.fdu.edu.rs/uploads/uploaded_files/_content_strane/2013_nevena_dakovic.pdf
11. Ivanji Andrej, *Obmana i samoobmana u bivšoj Jugoslaviji*, u:Folkhard Knige, Fraj Norbert,(ur.) „Podsećanje na zločine“, Novi Sad, Beograd, 2011. str. 133-149

12. Young, James E., *The Biography of a Memorial Icon: Nathan Rapopoort's Warsaw Getto Monument*, u: „Representations- Special Issue: Memory and Counter Memory”, no. 26, 1989, str. 69-106
13. Kaplan, Bratt Ashley, „*Aesthetic Pollution*” *The Paradox of Remembering and Forgetting in Three Holocaust Memorials Sites*, u „Journal of modern Jewish studies”, 2:1, 1-18.
14. Korey William, *A Monument over Babi Yar*, u: Dobroszycki, Lucjan, Gurock, Jeffrey S. (ed.) , *The Holocaust in the Soviet Union*, New Zork, London, 1993
15. Крсмановић, Драган, *Југословенска војска у отаџбини и Јевреји: прилог за истраживање*, у: „Историјска баштина" бр. 21, Ужице, 2012.
16. Manojlović-Pintar Olga, Manojlović Aleksandar, *Preobražaj trga Slavija u Beogradu, istorija, sećanje i konstrukcija identiteta*, u: Simu Marijana, *Sećanje grada-Memory of the city*, Beograd, 2012.
17. Manojlovic Pintar Olga, *Koncentrični krugovi sećanja: Pamćenje, tradicija i istorija*, u: „Tokovi istorije”, 1-2/1996
18. Marcuse, Harold, *Holocaust memorials: the emergense of genre*, u: „American Historical Review, 115, February 2015. str. 53-89
19. Karge Heike, *Mediated remembrance local practices of remembering the Second World War in Titos Yugoslavia*, u: „European Review of History”, 16 (1) , 2009.
20. Matejić, J. (2012). *Diskurs postgeneracije - sećanje i identitet potomaka počinilaca i žrtava Holokausta*. u: „Filozofija i društvo”, 23(3), 78 -90.
21. Mihailović, Milica, Džidić Branka, *Prikupljanje i istraživanje građe o Holokaustu u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu*, u: „Genocid u 20. veku, na prostoru jugoslovenskih zemalja” zbornik sa naučnog skupa, 2005.
22. Perera David, *Neki statistički podaci o Jevrejima u Jugoslaviji u periodu od 1938 do 1965. godine*, „Jevrejski almanah 1963-1964”, Beograd 1971
23. Radonić Ljiljana, *Univerzalizacija Holokausta na primeru hrvatske politike prošlosti i spomen-područja Jasenovac*, u: „Suvremene teme”, br. 1 god. 3, 2010.
24. Roberts David D., *Postmodernism and History*, u: „History and Theory” 44 (5), 2005, str. 240-255.

25. Simper, Sanja, *Pisani iskaz Bernarda Nathana o povijesti židovske vjerske općine u Opatiji iz 1963. godine*, u: Zbornik Jevrejskog historijskog muzeja, br. 10, 2015, str. 487-527
26. Stojanović, Dubravka, *Sećanje protiv istorije. Udžbenici istorije kao globalni problem*, u: „Beogradski historijski glasnik”, IV, 2013, str. 185-204
27. Funkenstein Amos, *Collective Memory and Historic Consciousness*, in: „History and Memory”, Vol. 1, No. 1 (Spring - Summer, 1989), pp. 5-26
28. Hockerts, Hans Günther, *Zugänge zur Zeitgeschichte: Primärerfahrung, Erinnerungskultur, Geschichtswissenschaft*, u: „Aus Politik und Zeitgeschichte”, br. 28, god. 2001, str. 15-30.
29. Horvatinčić, Sanja *Povijest „nemogućeg spomenika” podizanje spomenika žrtvama fašizma u Jajincima*, u: B. Pejković (ur.), „Simpozij Problem spomenika: spomenik danas”, Zagreb, 2013.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Пошто смо добили на увид и прегледали пријаву теме докторске дисертације Давора Стипића, и установили да кандидат испуњава све услове за пријаву теме докторске дисертације на Катедри за Општу савремену историју, част нам је да Наставно-научно веће Филозофског факултета извештамо о следећем:

Кандидат Давор Стипић је одлучио да за израду докторске дисертације предложи тему **Однос према Холокаусту у Југославији 1945-1991.**

Прегледавши приложену документацију, и након обављеног разговора са кандидатом, Комисија је слободна да Наставно-научном већу поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ О КВАЛИФИКОВАНОСТИ КАНДИДАТА И ПОДОБНОСТИ
ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат Давор Стипић уписао је докторске студије 2015. године на Катедри за Општу савремену историју Филозофског факултета у Београду. Током својих досадашњих студија, Давор Стипић је показао висок степен научне посвећености и преданости раду. Дипломирао је на Одељењу за историју 2013. године (просечна оцена 9,52), са радом *Слика чехословачког друштва у филмовима Милоша Формана*. Годиinu дана касније, 2014. године, на истом факултету завршио је и мастер студије, одбранивши мастер рад *Сукоб са Информбироом у југословенској кинематографији*. Од априла 2015. године стипендиста је Министарства просвете, науке и технолошког развоја и распоређен је на пројекат *Традиција и трансформација-историјско наслеђе и национални идентитети у Србији у 20. веку* (бр. пројекта 47019) у Институту за новију историју Србије.

Одмах по уписивању докторских студија, Давор Стипић почео је своје усавршавање везано за проучавање Холокауста. У фебруару 2015. и фебруару 2016. године учествовао је на академским радионицама *Јеврејска уметност и традиција*, на Филозофском факултету у Београду, да би први пут ове године на истој радионици наступао не само као полазник и слушаца, већ и као водич кроз Старо сајмиште („Стручно вођење кроз простор бившег логора Старо сајмиште“). Од 19. до 20. фебруара 2016. учествовао је на конференцији *Холокауст и масовни злочини на Балкану у току Другог светског рата*, у организацији Филозофског факултета у Београду и Le Memorial de la Shoah из Париза. У септембру 2016. учествовао је на докторској радионици *Југословенски социјализам: сличности и посебности* у Пули, у организацији Центра за културолошка и повјесна истраживања социјализма и Хумболт универзитета у Берлину, где је са успехом представио тему своје докторске дисертације. Своје усавршавање, Давор Стипић ће у оквиру програма Ерасмус+ од марта до јула 2017. године наставити на Хумболт универзитету у Берлину.

Давору Стипићу је до сада објављен један рад, „У борби против заборав: Јеврејска заједница у Југославији и очување сећања на Холокауст 1945-1955“, *Годишњак за душтвену историју*, 2 (2016), стр. 91-121. Наведени рад, као и учешћа и излагања на конференцијама, у потуности сведоче о његовим квалификацијама за рад на предложеној теми докторске дисертације.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације колеге Давора Стипића је истраживање односа према Холокаусту у Југославији 1945-1991. године. Холокауст као појам којим се означава систематски прогон и геноцид над јеврејским становништвом у Другом светском рату има статус јединственог и неупоредивог догађаја у људској историји, и до краја 20. и почетка 21. века сећање на уништење јеврејског народа постало је једна од основа европског колективног идентитета. Међутим, овај процес меријализације Холокауста трајао је неколико деценија, те ће колега Стипић у својој докторској дисертацији пратити процес формирања историјског памћења везаног за Холокауст на југословенском простору, стављајући га и у много шитри, глобални контекст.

У жељи да југословенско друштво посматра кроз призму културног и политичког памћења везаног за Холокауст, колега Стипић ће прво анализирати на који начин је то памћење конструисано, и од саме јеврејске заједнице, али и од државне и друштвених организација, а потом и каква је била друштвена улога сећања на Холокауст у југословенском социјализму.

Иако на први поглед може да делује да је изабрани хронолошки оквир (1945-1991) сувише широк, колега Давор Стипић је аргументовано образложио овај свој избор недостатком синтезе о односу према Холокаусту на југословенском простору, те управо због тога, ова докторска дисертација не представља само прилог глобалном проучавању односа различитих друштава према Холокаусту, већ је и важан допринос проучавању културе сећања у Југославији и односу према злочинима над јеврејским становништвом почињеним у Другом светском рату.

Главни циљ докторске тезе Давора Стипића је да на основу разноврсних извора и литературе покаже како се конструисало, а потом и мењало сећање на геноцид над Јеврејима, какав је био однос између друштвених и политичких процеса и перцепције Холокауста, затим како се то одражавало на начин репрезентације Холокауста, те како су те репрезентације и историјско памћење утицали на југословенско друштво. Ову проблематику колега Стипић намерава да анализира кроз различите сегменте друштвеног, уметничког и политичког живота (подизање споменика, музејске поставке, књижевност, филм, мемуариистику, образовни систем), како би се предмет проучавања сагледао на што широј тематској основи.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Кандидат Давор Стипић предложио је следећу структуру своје докторске дисертације:

У **Предговору** рада ће бити објашњени предмет, хронолошки оквир и циљ истраживања; потом ће бити дефинисан појам Холокауста, као и остали кључни појмови који ће се користити у раду. У Предговору ће кандидат дати и осврт на изворе и литературу, као и објашњење методолошког приступа.

У **Уводу** ће бити постављена теоријска основа рада, дата контекстуализација теме кроз кратку историју Холкауста у Европи и Југославији, а потом и општи преглед начина перцепције и односа према Холокаусту од краја Другог светског рата до данас.

У **првом поглављу** („Места и лица сећања“) колега Стипић ће се бавити местима сећања на Холокауст и главним носиоцима сећања на Холокауст. У потпоглављу „Места сећања“, бавиће се „географијом сећања“ и „топографијом терора“, при чему ће пажња бити усмерена на места некадашњих логора и стратишта, док ће се у потпоглављу „Чувари прошлости“ бавити носиоцима сећања, где се с једне стране издвајају државни органи и друштвене организације, а са друге стране јеврејске заједнице и појединци.

У **другом поглављу** („Споменици и меморијализација жртава Холокауста у Југославији“), колега Стипић ће се бавити споменицима Јеврејима страдалим у Холокаусту и НОБ-у. У потпоглављу „У борби против заборава: јеврејска заједница и споменици жртвама Холокауста“ бавиће се активностима јеврејске заједнице и споменицима који су они подигли, док ће се у потпоглављу „Култура борбе и братства: улога државе, партије и друштвених организација у меморијализацији Холокауста“ бавити меморијализацијом од стране државе.

У **трећем поглављу** („Холокауст у југословенској уметности“) колега Стипић ће се бавити темом Холокауста у југословенској уметности. У првом потпоглављу „Девети круг сећања“ ће се бавити репрезентацијом логора, прогона и страдања Јевреја на југословенском филму и телевизији; у другом потпоглављу „Бекство од прошлости“ колега Стипић ће се бавити Холокаустом у југословенској књижевности, док ће треће потпоглаве „Уметност патње“ бити посвећено приказивању Холокауста у југословенском вајарству.

У **четвртном поглављу** („Холокауст и југословенска јавност“) колега Стипић ће анализирати начине на који је Холокауст представљан југословенској јавности. У првом потпоглављу „Музејске репрезентације и цивилно страдање“ он ће се бавити музејским репрезентацијама Холокауста; у другом потпоглављу „Невољни сведоци“ он ће анализирати објављена сећања преживелих, док ће се у потпоглављу „Памтити и разумети“, бавити пручавањем места Холокауста у југословенском школству и образовном систему.

У **Закључку** ће бити сумирани резултати истраживања.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

Колега Давор Стипић у свом истраживању полази од научно утемељених хипотеза, међу којима су најважније следеће:

- Сећање на Холокауст било је уклопљено у доминантне наративе о НОБ-у и братству и јединству;
- Током периода 1945-1991. у Југославији Холокауст је јако споро препознаван као аутентичан феномен, а јеврејско страдање се дуго није посматрало одвојено од страдања осталог становништва;
- Југословенска култура сећања, обликована под утицајем политике братства и јединства, разликовала се од перцепције Холокауста и у Источној и у Западној Европи;
- Феномен претварања места бивших логора у меморијале и промена њихове перцепције из места страдања у места отпора и борбе подудара се временски са сличним процесима у остатку Европе;
- Примат јеврејске заједнице у меморијализацији био је видљив на локалном нивоу, док је са порастом нивоа обележавања сећања растао утицај државе и друштвених организација у меморијализацији Холокауста.

5. Методе које ће се у истраживању применити

Колега Давор Стипић ће за истраживање предложене теме користити традиционалан историографски метод (прикупљање историјских извора и литературе, критика извора, анализа, сређивање резултата, сумирање и експозиција на крају, која укључује тумачења и закључке). Најважније архивске изворе за своју тему, колега Стипић пронашао је у Архиву Југославије и архиву Јеврејског историјског музеја, али ће за рад бити коришћени и Архив Војводине, Историјски архив Београда и Архив РТС-а. Уз коришћење периодике, књижевности и мемоаристике, важан део извора чиниће аудио-визуелни извори (филм, телевизијски програм), али и сликарска и вајарска дела и музејске поставке. Све ово ће омогућити колеги Стипићу да у целини сагледа различите начине меморијализације и репрезентације Холокауста у Југославији 1945-1991.

У свом раду, колега Стипић ће користити различите теоријске приступе, неопходне за савладавање овако озбиљне теме, посматране у широком временском оквиру. Најважнији методолошки оквир који ће бити коришћен јесте култура сећања који ће му омогућити да анализира репрезентације прошлости (споменици, музеји, филмови, књижевност) и колективно сећање које се путем тих репрезентација формирало. Ослањајући се на ауторе који су се теоријски бавили колективним идентитетом и везом између сећања на Холокауст и јеврејског идентитета, Давор Стипић ће испитати место и значај јеврејског страдања у југословенском колективном памћењу.

С обзиром на жељу колеге Стипића да питање односа према Холокаусту посматра у глобалном контексту, важан ће бити и компаративни метод, који ће он користити у свом раду. Захваљујући компаративном методу, колега Стипић ће моћи, с једне стране, да уочи сличности и разлике у односу према Холокаусту унутар саме Југославије, али и да, с друге стране, позиционира Југославију, поредећи је са осталим земаљама (и на Истоку, и на Западу) у ширу слику стварања културе сећања и меморијализације Холокауста.

6. Очекивани резултати и научни допринос

Однос према Холокаусту у Југославији је до сада обрађиван само парцијално, тако да и ширина хронолошког оквира (1945-1991) и ширина тема којима ће се колега Давор Стипић у оквиру проучавања односа према Холокаусту бавити, представљају новину у српској историографији. С обзиром да се ради о значајној теми, добро образложеној, која ће омогућити шири увид не само у однос према Холокаусту у Југославији, него и у сложена питања културе сећања и односа према прошлости, његов рад ће у великој мери проширити постојећа знања о променама у односу југословенског друштва према Холокаусту. Докторска теза колеге Стипића такође представља и важан допринос проучавању питања идентитета у социјалистичкој Југославији, кроз анализу јеврејског и југословенског идентитета. У том смислу докторат ће представљати допринос друштвеној историји социјалистичке Југославије кроз анализу сећања на Холокауст у изградњи југословенског и јеврејског идентитета.

7. Закључак

Имајући у виду све наведено, Комисија је мишљења да кандидат Давор Стипић поседује неопходне способности, знања и научни потенцијал да успешно истражи, научно обради и анализира предложену тему дисертације.

На основу приложених материјала и документације, Комисија је заузела став да се ради о важној теми, која ће у значајној мери проширити досадашња знања, и која ће бити од великој значаја и за научну, али и ширу заједницу у суочавању са прошлошћу. На основу свега наведеног, част нам је да предложимо Наставно-научном већу да прихвати предложену тему „Однос према Холокаусту у Југославији 1945-1991“ и дозволи кандидату Давору Стипићу да је обради као тему своје докторске дисертације.

У Београду, 13. марта 2017.

Комисија у саставу:

Проф. др Милан Ристовић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Дубравка Стојановић
Филозофски факултет у Београду

др Олга Манојловић-Пинтар
Институт за новију историју Србије

Проф. др Радина Вучетић
(ментор и писац реферата)
Филозофски факултет у Београду

